

Örebro kommun

Granskning av arbetet mot
kränkande behandling och diskriminering i
skolan

Revisionsrapport

KPMG AB
Örebro
Offentlig sektor
2014-11-06

Innehåll

1.	Sammanfattning	1
2.	Bakgrund	2
3.	Syfte och revisionsfrågor	2
4.	Avgränsning	3
5.	Revisionskriterier	3
6.	Ansvarig nämnd	3
7.	Metod	3
8.	Om kränkande behandling och diskriminering	4
9.	Iakttagelser	4
9.1	Huvudmannens arbete mot kränkande behandling och diskriminering i skolan	4
9.2	Trygghetsenkät och Brukarenkät	8
9.3	Personalens kunskap om lagarnas innebörd	9
9.4	Främjande och förebyggande arbete	10
10.	Kommentarer och bedömningar	11

1. Sammanfattning

Hur organiserar huvudmannen sitt arbete och fullföljer sitt uppdrag mot kränkande behandling och diskriminering i skolan?

Skolnämnderna har fastslagit rutiner för anmälan och utredning av ”trakasserier, sexuella trakasserier och kränkande behandling”. Rutinerna är väl kända i stora delar av organisationen. Anmälningar till huvudmannen görs i ett datasystem, vilket säkerställer att anmälan omgående kommer till huvudmannens kännedom. Områdescheferna följer upp varje skolas anmälningar. Huvudmannen har kunnat konstatera brister i anmälningsplikten på enstaka enheter, även om arbetet mot trakasserier och kränkande behandling kunnat konstateras ha inletts.

Hur ser resultatet av kommunens egen trygghetsenkät ut och hur har resultatet förändrats över tid samt vilka eventuella åtgärder som huvudmannen har vidtagit för att utveckla verksamheten utifrån enkätens resultat?

På övergripande nivå genomförs brukarenkäter bland elever och föräldrar. Frågor som tas upp berör bland annat elevernas trygghet i skolan. På de enskilda skolenheterna kan också trygghetsenkäter genomföras utifrån lokala förutsättningar

Eleverna i Örebro grundskolor känner sig i hög grad trygga i skolan. Resultatet är i stort detsamma 2014 som 2013. Andelen föräldrar som anger att barnet känner sig tryggt är dock något lägre, nästan 10 procent kan inte instämma i påståendet, att jämförelse med elevernas 3 procent. Brukarenkäten sammanställs på alla nivåer från kommun- till klassrumsnivå och diskuteras i allt från nämnd till klassrum. Efter årets enkät vidtogs inga åtgärder på huvudmannanivå, men på skolenheterna arbetar man på olika sätt för att stärka trygghetsarbetet, till exempel i trygghetsteam och i samverkan med elever och elevrepresentanter.

Vilket arbete sker för att personalen ska känna till, uppdateras på och fullgöra de skyldigheter som lagen föreskriver? Med personalen avses i lagen inte bara lärare utan alla anställda inom verksamheten såsom servicepersonal, skolassistenter, bibliotekarier med flera.

Den pedagogiska personalen känner väl till vilket arbete som bedrivs mot trakasserier och kränkande behandling. De vet också vad som åvilar dem enligt lagstiftningen. Ny personal informeras om skolans regelverk vid anställningen och kontinuerligt lyfts frågan om elevernas trygghet upp på till exempel arbetsplatsträffar, i trygghetsteam och elevhälsomöten. All personal är dock inte underställda rektor eller ens anställda av kommunen. Här måste huvudmannen omgående tillse att även dessa personalgrupper har kännedom om skollagens krav och agerar enligt dessa.

Vilket främjande och förebyggande arbete sker mot kränkande handling och diskriminering till exempel beträffande kränkande språkbruk?

På de flesta skolor finns det trygghetsteam som består av lärare och representanter för elevhälsan. I vissa lag ingår också rektor och i andra deltar rektor vid behov. Det råder en enighet om vikten av att all personal agerar direkt när ett oacceptabelt agerande upptäcks eller kränkande språkbruk används. Det måste också bedrivas ett kontinuerligt förebyggande arbete. Trygghetsplanerna är levande dokument i verksamheten. De uppfyller, med något undantag, lagstiftningens krav. Det är viktigt att elevernas involveras i arbetet.

Sammanfattningsvis kan sägas att huvudmannen i hög grad har kommit tillrätta med den kritik som framfördes i PWC:s förstudie hösten 2012. All personal på skolan måste känna till vilka regler som gäller i skolan och vad de förväntas göra då till exempel ett barn känner sig utsatt för mobbning. Idag är det inte så beträffande ett flertal yrkesgrupper, utanför den pedagogiska och elevhälsopersonalen. Detta måste åtgärdas omgående. Arbetet för en tryggare skolmiljö måste ständigt pågå och utvecklas. På enheterna sker ett engagerat arbete och huvudmannen måste fortsätta att sätta mål, ställa frågor och följa upp verksamheten för att kunna fatta beslut som leder till hög måluppfyllelse och en trygg och säker skolmiljö.

2. Bakgrund

Vi har av Stadsrevisionen fått i uppdrag att granska arbetet mot kränkande behandling och diskriminering i skolan. Uppdraget ingår i revisionsplanen för år 2014.

Skollag och diskrimineringslag ställer höga krav på att skolhuvudmannen motverkar kränkande behandling och diskriminering både vad planering, aktiva åtgärder och uppföljning beträffar.

Stadsrevisionen konstaterar utifrån sin riskbedömning att det är angeläget att följa upp arbetet mot kränkande behandling och diskriminering i skolan för att säkerställa att alla elever tillförsäkras en skolmiljö präglad av trygghet och studiero utan kränkande behandling och diskriminering.

3. Syfte och revisionsfrågor

Det övergripande syftet med granskningen är att bedöma hur ansvariga nämnder som huvudmän för utbildningen, tar det övergripande ansvaret så att arbetet i verksamheten bedrivs enligt gällande lagstiftning för att motverka kränkande behandling av barn och elever.

Vi har därför granskat:

- hur huvudmannen organiserar sitt arbete och fullföljer sitt uppdrag mot kränkande behandling och diskriminering,
- resultatet av kommunens egen trygghetsenkät och hur resultatet har förändrats över tid samt vilka eventuella åtgärder som huvudmannen har vidtagit för att utveckla verksamheten utifrån enkätens resultat,
- vilket arbete som sker för att personalen ska känna till, uppdateras på och fullgöra de skyldigheter som lagen föreskriver. Med personalen avses i lagen inte bara lärare utan alla anställda inom verksamheten såsom servicepersonal, skolassistenter, bibliotekarier med flera och
- vilket främjande och förebyggande arbete som sker mot kränkande handling och diskriminering till exempel beträffande kränkande språkbruk.

Tidigare genomförd förstudie kommer att användas som utgångspunkt för granskningen och dess frågeställningar kommer att följas upp.

4. Avgränsning

Granskningen omfattar två av Örebro kommuns skolnämnders ansvar för grundskolan.

5. Revisionskriterier

Vi har bedömt om rutinerna/verksamheten uppfyller:

- Skollagen (2010:800) 6 kap, i texten nedan benämnd SkoLL,
- Diskrimineringslagen 2008:567, 1:1, 2:5-7, 3:14-16,
- andra tillämpbara statliga styrdokument såsom Skolverkets allmänna råd och Diskrimineringsombudsmannens handledning ”Lika rättigheter i skolan” och
- tillämpbara inre regelverk.

6. Ansvarig nämnd

Granskningen avser skolnämnderna för nordväst och sydost.

7. Metod

Granskningen har genomförts genom:

- studier av relevanta dokument såsom
- intervjuer med ordförande och vice ordförande i skolnämnden för nordväst och skolnämnden för sydost, förvaltningschef för förskola och skola, områdeschefer för område nordväst och sydost och representanter för elevhälsa och trygghetsteam samt skolledare

För granskningen har Joakim Nertyk, utbildningsspecialist/senior rådgivare ansvarat. Karin Helin Lindqvist har deltagit i sin roll som kundansvarig.

Revisionsrapporten har sakgranskats av förvaltningschef Margareta Borg.

8. Om kränkande behandling och diskriminering

Skollagens 6 kapitel reglerar ”Åtgärder mot kränkande behandling” inom utbildning. Kränkande behandling definieras i skollagen 6 kap. 3 § som ”ett uppträdande som utan att vara diskriminering... kränker ett barns eller elevs värdighet”. Vad som gäller diskriminering regleras i diskrimineringslagen. ”Den som bedriver verksamhet som avses i skollagen... eller annan utbildningsverksamhet (utbildningsanordnare) får inte diskriminera något barn eller någon elev”. (1 kap. 5 § diskrimineringslagen).

Diskrimineringsgrunderna, enligt diskrimineringslagens 5 §, är: kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning och ålder.

Även begreppet diskriminering definieras under fem punkter: direkt diskriminering, indirekt diskriminering, trakasserier, sexuella trakasserier och instruktioner att diskriminera.

I Skolverkets allmänna råd ”Arbetet mot diskriminering och kränkande behandling” förutsätts att den som diskriminerar har någon form av makt, det vill säga en skolledare eller lärare kan diskriminera, men inte en kamrat. Att utsätta någon eller några för trakasserier kan däremot även en elev göra. Detta benämns i dagligt tal för mobbning, men begreppet används inte i lagtexterna. (2012:10)

9. Iakttagelser

9.1 Huvudmannens arbete mot kränkande behandling och diskriminering i skolan

Enligt skollagens 2 kap. 34 § 2 st. ska huvudmannen tillse att ”personal vid förskole- och skolenheterna har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för skolväsendet”. När det gäller åtgärder mot kränkande behandling påtalas ytterligare ”att personalen fullgör de skyldigheter som anges i detta kapitel, när den handlar i tjänsten eller inom ramen för uppdraget”. (6 kap. 5 § SkoL)

Skollagen ställer krav på att huvudmannen ska:

- bedriva ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling,
- tillse att ”åtgärder genomförs för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för kränkande behandling”,
- tillse att det årligen upprättas en plan mot kränkande behandling (6 kap. 6-8 §§ SkoL),
- ”skyndsamt utreda omständigheterna kring ... uppgivna kränkningar” och
- vidta åtgärder som krävs ”för att förhindra kränkande behandling i framtiden”. (6 kap. 10 § SkoL)

Även diskrimineringslagen ställer krav på ett aktivt arbete från huvudmannens (utbildningsanordnarens) sida. Huvudmannen ska:

- ”bedriva ett målinriktat arbete för att främja lika rättigheter och möjligheter” för alla barn och elever,
- ”vidta åtgärder för att förebygga och förhindra” att barn och elever utsätts för trakasserier,
- årligen upprätta en likabehandlingsplan. (3 kap. 14-16 §§ diskrimineringslagen) och
- om huvudmannen får kännedom om ett barn eller elev anser sig ha blivit utsatt för trakasserier ”utreda omständigheterna” och ”i förekommande fall vidta” åtgärder. (2 kap. 7 § diskrimineringslagen)

Diskrimineringslagens och skollagens krav på upprättande av planer mot diskriminering och kränkande behandling kan samordnas i en plan. Planen ska innehålla:

- en ”översikt över de åtgärder som behövs för att förebygga och förhindra kränkande behandling av barn och elever”,
- en redogörelse för vilka åtgärder som ska vidtas under det kommande året samt
- en redogörelse över de åtgärder som vidtogs under föregående år.

I diskrimineringsombudsmannens handledning ”Lika rättigheter i skolan” framgår dock tydligt att varje skola ska upprätta en plan. Detta granskar även Skolinspektionen vid sina tillsynsbesök. Planen skall anpassas till situationen på den egna enheten och då kan det inte skrivas en förvaltningsövergripande plan.

I arbetet med likabehandling är det viktigt att barnens och elevernas synpunkter och tankar tas till vara. Detta fastslås i allmänhet i skollagen (4 kap. 9 §) och i läroplanen för grundskolan. I ”förordning om barns och elevers deltagande i arbetet med planer mot diskriminering och kränkande behandling” tydliggörs att planerna ska upprättas och följas upp under medverkan av eleverna. (SFS 2006:1083)

PWC genomförde under 2012, på stadsrevisionens uppdrag, en förstudie över huruvida ansvariga nämnder tar ”det övergripande ansvar som åligger huvudman gällande arbetet mot kränkningar och diskriminering i skolan”. Stadsrevisionen konstaterar i ett missiv till studien att PWC har visat på otydligheter beträffande huvudmannaskapet ”samt nämndernas styrning och uppföljning av arbetet mot kränkningar och diskriminering.

Skolinspektionen betraktar i sin kvalitetsgranskning av kommunernas resursfördelning att de fyra skolnämnderna och skol- och områdesnämnden ”fullgör det som i lagen avses med huvudmannens ansvar och uppgifter”, härmed anser jag frågan om var huvudmannaansvaret ligger vara utrett. (Dnr 400-2001:6497)

Programnämnd Barn och utbildning har tillsammans med Örebro universitet finansierat ett projekt om mobbning och kränkande behandling. ”Syftet har varit att kartlägga omfattningen av mobbning och kränkningar på skolorna, elevernas trivsel och trygghet i skolan samt allmänna hälsa och mående”. Kartläggningen syftar till att öka kunskaperna om ”hur mobbning och kränkningar kan förebyggas och åtgärdas inom skolan.” (Protokoll Bou 42/2013)

Förvaltningschefen har beslutat att det på varje skola skall finnas en trygghetsplan. I dokumentet ”Trygghet i skolan”, som kan laddas ner från hemsidan, anges att planen ”bygger på en gemensam

tanke om trygghet, respekt, demokrati och att alla människor är lika mycket värda”. Trygghetsplan är ett begrepp som innefattar både likabehandlingsplan och plan mot kränkande behandling.

”Grundskolans och grundsärskolans rutiner för att anmäla och utreda trakasserier, sexuella trakasserier och kränkande behandling, till huvudman” (senast reviderad 2013-01-17) behandlades i respektive skolnämnd i oktober 2012. Dokumentet är mycket strukturerat. Det framgår med all önskvärd tydlighet varje steg i processen från kännedom om att en elev upplever sig kränkt till ärendets slutredovisning och vem som är ansvarig. I rutinen framgår också på vilket sätt som huvudmannen får samlad information om antal anmälningar och typ av kränkning.

PWC gjorde i sin förstudie en granskning av trygghetsplaner för tio slumpmässigt utvalda skolor (f-9). Två skolor saknade aktuell trygghetsplan. De flesta av planerna saknade nulägesanalys och uppföljning av föregående års plan. När det gällde mål för ett förebyggande arbete, rutiner vid konkreta fall och redogörelse för elevmedverkan uppfyllde de flesta planer lagstiftningens krav.

I vår översyn av Trygghetsplanerna för alla de F-9-verksamheter som ligger under Skolnämnderna för Nordväst respektive Sydost kan vi konstatera att dokumenten i hög grad uppfyller författningarnas krav. (se bilaga 1). Vår översyn bygger på de dokument som presenteras på skolorna hemsidor och i ett par fall är dessa innehållsmässigt utan anmärkning, men inte uppdaterade.

I dokumentet ”Trygghet i skolan” informeras om att ”de flesta skolorna” har ”ett trygghetsteam. Teamet består vanligtvis av skolledare, elevhälsa och lärarpersonal. Teamet har ett särskilt ansvar för trygghetsfrågor både att arbeta förebyggande och ”med åtgärder om någon blir utsatt för kränkning och diskriminering”. De arbetar också med trygghetsplanerna. Gruppen får specifik kompetensutveckling. Även eleverna involveras i arbetet med planen, dels genom elevråd och kamratstödare på de skolorna sådana finns, dels genom diskussioner i klassråd. Rektorer beslutar själva om sin inre organisation och därför finns det inget centralt beslut på att det ska finnas trygghetsteam. Rektor kan välja att kalla det något annat eller att arbeta på annat sätt. Under mina intervjuer har jag bara kommit i kontakt med skolor som har trygghetsteam.

De flesta skolledare uppfattar att huvudmannen tar ett stort ansvar för att planer upprättas och att åtgärder vidtages och följs upp. Årligen ska planen lämnas in till nämnden. Huvudmannen följer också upp resultat av trygghetsenkäter och brukarenkäter. I årskurs 8 görs en särskild undersökning av elevernas psykosociala mående (Liv och hälsa), vars resultat redovisas i nämnden.

PWC kunde i sin förstudie konstatera att ”antalet till nämnd rapporterade fall av kränkande behandling 2011” skiljde sig påtagligt åt beroende på vilket område det gällde. Flest ärenden, 75 stycken, var anmälda till Skolnämnd Nordväst, medan Östernärke områdesnämnd inte hade något ärende anmält till sig. Till Skolnämnd sydväst var 20 fall anmälda. I studien konstaterar PWC att nämnderna, efter att statistiken presenterats, ”inte behandlat området i övrigt”.

Nedan visas statistik över anmälningar om kränkningar år 2013.

Område	totalt	skola	för- skola	elev- elev	elev- vuxen	Anm.
NO	58	57	1	56	2	Engelbrekt-, OP- och Sveaskolan hade inga anmälningar!
NV	57			56	1	
SO	70	67	3	65	5	Kryddgårds- och Brickebackens skola hade inga anmälningar!
SV	36	34	3	31	6	Björkhagaskolan hade ingen anmälan!
ÖN	16	16	0	16	0	Hampetorps-, Kilsmo- och Stora Mellösa skola hade inga anmälningar!

Kvartalsvis gör områdeschefen en sammanställning av anmälningar och redovisar för nämnden antal kränkningar, om kränkningarna skett emellan elev och elev eller mellan personal och elev. Hur omfattande analysen av kränkningarna och redovisningen av åtgärder är, skiljer sig åt mellan områdena. (ärende Snv 33/2014 och Sso 27/2014) I rapporterna till skolnämnderna konstaterar områdescheferna att ”de flesta anmälningarna handlar om verbala kränkningar”. (Se t.ex. Sso 27/2014) Som framgår av tabellen ovan härör sig de flesta kränkningar till skolan. Anmälningarnas andel i förhållande till elevtalet hamnar på runt 2 % för skolans del i alla områden. Antalet elever som upplever sig kränkta och gjort en anmälan kan vara lägre, eftersom en elev/vårdnadshavare kan ha gjort flera anmälningar. Områdeschefen för Sydost reagerade över att två av hennes enheter inte hade rapporterat någon kränkning alls under året, varför hon följde upp detta med rektorerna. I samtalet framgick att Brickebacken inte hade följt gällande rutiner och anmält kränkningarna till huvudmannen, medan Kryddgårdsskolan verkligen inte hade några kränkningar. Genom detta exempel kan konstateras att även om rutinerna inte har följts på enhetsnivå fungerar huvudmannens uppföljning.

Ärendet diskuteras inte i högre grad i nämnderna utan ”informationen läggs till handlingarna”. (se t.ex. ärende Snv 32/2014, 145/2014, Sso 8/2014) De intervjuade nämndsordförandena anser inte att de i normala fall ska ha information om enskilda händelser, utan ges sådan övergripande information som behövs för att de ska kunna fatta lämpliga beslut på verksamhetsnivå. Årligen görs också en rapport som ”innehåller en analys av årets anmälningar, samt förslag på åtgärder”. Även programnämnden får årligen av förvaltningschefen en presentation av rapporten. ”Rapporten används som underlag för beslut om främjande, förebyggande eller åtgärdande insatser för trygghetsarbetet under det kommande budgetåret”. Förutom att ta avstamp i dessa rapporter följer politikerna även vad som sker i omvärlden och vidtager utifrån detta åtgärder, till exempel beträffande nätmobbning, enligt en nämndsordförande.

Skolledare, som har varit en längre tid i organisationen, upplever att skolnämnderna har blivit tydligare i vad de förväntar sig av verksamheten. De tycker också att nämnderna arbetar mer systematisk i sin uppföljning.

Efter PWC:s rapport ska alla anmälningar av kränkningar göras samma dag som kränkningen skett i datasystemet W3D3. I systemet anges också vilka åtgärder som vidtages av rektor. Rektorer upplever idag rutinerna som tydliga och underlättar arbetet med anmälan till huvudmannen.

9.2 Trygghetsenkät och Brukarenkät

Kommunen gör ingen samlad egen trygghetsenkät, utan det är en fråga för varje skolenhet. Frågorna utformas efter förutsättningar på respektive enhet. Enkäten sammanställs och analyseras också enhetsvis och lämpliga åtgärder vidtages inför kommande läsår, till exempel kan det handla om ökad personalitet i en viss undervisningsgrupp eller förändringar i skolgårdsmiljön. Förvaltningskontoret har utarbetat rutiner för hur arbetet med brukarenkätens resultat ska bedrivas. Varje enhetschef ges i uppdrag att utarbeta en handlingsplan i vilken rektorn visar på hur problemen i verksamheten ska åtgärdas och hur ett förebyggande och främjande arbete ska bedrivas. Handlingsplanerna skickas in till områdescheferna som bland annat använder planerna som underlag i samtal med respektive rektor.

Representanter för nämnden träffar regelbundet, 1-2 gånger per år, skolledare för samtal om verksamheten. Nämnden beslutar i förväg vad dessa dialogmöten ska fokusera på. En fråga behandlar dock alltid kunskapsresultaten. Det finns också möjlighet ta upp andra frågor som är särskilt angelägna för respektive skolenhet. Presidierna deltar i hög grad i dessa dialogmöten, men bland övriga ledamöterna, med vissa undantag, är engagemanget mindre.

Brukarenkäten genomförs årligen av elever i årskurs 3, årskurs 5 och årskurs 8 och deras vårdnadshavare. Under de två senaste åren har CMA ansvarat för undersökningen. Enkäten sammanställs på olika nivåer från kommunnivå till klassnivå, där så är möjligt. Resultatet av enkäten presenteras av tjänstemän för presidierna. För att fördjupa bilden något kan även någon förskolechef eller rektor inbjudas för att belysa situationen på den egna förskole- eller skolenheten. Det vidtog inga särskilda åtgärder, efter årets redovisning, eftersom inget resultat stack ut på något sätt.

Resultatet av de två senaste brukarenkätorna, när det gäller trygghet och kränkande behandling, framgår av tabellerna nedan. Den första tabellen visar på elevernas svar och den andra på vårdnadshavarnas. Eleverna hade en svarsfrekvens på 85 procent och vårdnadshavarna på låga 52 procent.

Brukarenkäten - elever	2014	2013
Jag har en kompis att vara med på rasterna, om jag vill.	97%	94%
Jag känner mig trygg i skolan.	94%	94%
Vuxna i skolan behandlar mig väl.	93%	93%
Elever i skolan behandlar mig väl.	92%	92%
Jag känner till att skolan arbetar för att alla elever ska känna sig trygga.	89%	89%
Lärarna lägger märke till om någon elev kommer försent till lektionen.	88%	86%
Det finns alltid någon i skolan som jag kan vända mig till med frågor eller problem.	87%	88%
Brukarenkäten - elever	2014	2013

De vuxna på skolan ingriper om någon blir illa behandlad.	85%	85%
Pojkar och flickor behandlas lika av lärarna.	81%	81%

Pojkarna och flickorna svarar i stort identiskt på frågorna förutom vad gäller huruvida pojkar och flickor behandlas lika av lärarna. Flickorna instämmer i högre grad i påståendet. Frågans formulering gör det emellertid svårt att tolka svaren.

Brukarenkäten – vårdnadshavare

Mitt barn känner sig tryggt i skolan.	91%	89%
Mitt barn tycker att det är roligt att gå i skolan.	86%	83%
De vuxna på skolan ingriper om någon blir illa behandlad.	80%	78%
Vuxna i skolan ser mitt barn och behandlar mitt barn väl.	88%	86%
Jag känner till att skolan arbetar för att alla barn ska känna sig trygga.	88%	86%

Mödrar, barn och vårdnadshavare till barn med svensk härkomst instämmer i någon högre grad än fäder, barn och vårdnadshavare till barn med utländsk härkomst i påståendena. Vårdnadshavare till barn på friskolor instämmer i högre grad i påståendena än vårdnadshavare till barn i kommunala skolor. Graden av instämmande sjunker något för varje årskurs som ingår i studien, det vill säga årskurs 3, årskurs 5 och årskurs 8. Detta gäller särskilt påståendet att barnet tycker det är roligt att gå i skolan.

9.3 Personalens kunskap om lagarnas innebörd

Huvudmannen har inga rutiner för och följer heller inte upp att personalen känner till och fullgör de skyldigheter som lagen ålägger dem. Presidiet i skolnämnd Sydost informeras av områdeschefen inför alla beslut om rekryteringar av förskolechefer och rektorer. Övriga nämnder är inte delaktiga i någon rekryteringsprocess. Det är sedan förskolechefer och rektorer som måste tillse att deras personal har kunskaper om gällande lagstiftning och att de följer densamma.

Skolledarna menar samstämmt att deras personal har god kunskap om vad som gäller beträffande kränkningar och diskriminering. En rektor följer upp personalens uppfattning om de vet hur de ska agera om en elev upplever sig kränkt, i en intern personalenkät. Nyanställd personal informeras på olika sätt, på vissa enheter både muntligen och skriftligen (genom informationshäfte till nyanställd personal). När det gäller annan personal än den som lyder direkt under rektor ser det olika ut mellan skolenheterna. På ett par enheter upplever rektorerna att även servicepersonal, bespisningspersonal och skolassistenter är väl informerade och aktiva i arbetet med att motverka kränkningar. Kanske främst beroende på att de har arbetat länge på skolan och är väl förtrogna med skolans rutiner. På andra enheter ser det annorlunda ut. Städpersonalen är anställda av privata företag och måltidspersonalen under en annan kommunal enhet. De deltar inte i de samlingar och konferenser som rektor håller i.

Om elever utsätts för trakasserier eller kränkande behandling skall den som får kännedom om det göra en anmälan till rektor. Rektor ska sedan i sin tur informera huvudmannen. Det är angeläget att det finns tydliga och kända rutiner för hur detta ska gå till. Intervjuade rektorer har rutiner på sina skolenheter. De är också helt säkra på att deras personal känner till och följer gällande rutiner. Även om den icke-pedagogiska personalen saknar kunskap om rutinerna menar ett par rektorer att de engagerar sig i skolans trygghetsfrågor och anmäler problem till lärarna, som i sin tur informerar rektor.

9.4 Främjande och förebyggande arbete

När det gäller kränkande språkbruk pågår ett kontinuerligt arbete på alla skolenheter. Det finns ingen enkel lösning utan det gäller att alla vuxna i alla situationer är uppmärksamma och agerar om de blir varse ett kränkande språkbruk. En av de intervjuade rektorerna menade att ”alla barn är allas barn”.

På skolenheter i mångkulturella områden, kommer frågan om vad som är ett kränkande språkbruk särskilt upp till diskussion. Det den ene eleven uppfattar som skoj tar den andre på blodigaste allvar. Även föräldrar kan uttrycka sig gentemot lärare på ett oacceptabelt sätt. Det finns människor som inte klarar av konventionen, men det kan också bero på bristande kunskaper i svenska språket. Det ses inte mellan fingrarna när sådana situationer uppkommer, utan rektor vidtager åtgärder, vanligtvis i form av samtal.

På en av skolorna i kommunen har tre lärare i trygghetsteamet gått en universitetsutbildning om normkritiskt tänkande. De påpekar vikten att ändra attityd genom att medvetandegöra för den enskilde hur den tänker. Det är viktigt, menar de, att alltid markera när ett kränkande språkbruk används, men det gäller också att arbeta förebyggande och här upplever de sin utbildning som mycket givande.

På skolorna förekommer också kränkande språkbruk i form av klotter. Rektorerna påtalar vikten av att agera snabbt och försöka få till samtal med berörda och ta bort klotteret. På lägre stadier kan barnen själva bli upprörda över hur någon har kladdat på väggarna eller på andra ställen och påtalar för personalen vad de har sett. Bland högstadieläverna är attityden en annan. På en skola är servicepersonalen särskilt aktiv, medan på en annan är det rektorer, lärare och elever som genomför kontinuerliga ”ronder” i skolan för att uppmärksamma klotter, annan förstörelse och otrygga miljöer. Servicepersonal görs uppmärksam på brister som de kan åtgärda.

Rektorerna är eniga om att det förebyggande arbetet är viktigt. Trygghetsplanen är ett levande dokument som kontinuerligt används och revideras. En rektor gav exempel på hur skolans elever ingick i ett faddersystem för att knyta elever från F-klass till och med årkurs 6 närmare varandra. Även om alla barn inte känner varandra väl ska de i alla fall vara bekanta, enligt rektorn. På en annan skola pågår ett kontinuerligt värdegrundsarbete genom att eleverna på elevens val arbetar med värdegrundsfrågor på olika teman tillsammans med sina lärare.

För att skapa en trygg fysisk miljö för eleverna ställs frågor till eleverna i trygghetsenkäter om de upplever att det finns otrygga områden på skolan. På vissa skolor görs också trygghetsvandringar, under vilka elever och personal diskuterar skolans fysiska utformning. Denna kartläggning ligger sedan till grund för lämpliga åtgärder. Det kan till exempel handla om att det alltid finns en vuxen med i omklädningsrummet inför idrotten.

10. Kommentarer och bedömningar

Huvudmän för grundskolorna i Örebro kommun är skolnämnderna för respektive område samt Östernärke områdesnämnd. Jag gör bedömningen att huvudmännen tar det övergripande ansvaret för åtgärder mot kränkande behandling och diskriminering som åvilar dem enligt skollag och diskrimineringslag. I den beslutade framtida politiska organisationen kommer sannolikt verksamheten att styras med en högre grad av enhetlighet. Det bedrivs i stort ett målinriktat arbete på både huvudmänna- och verksamhetsnivå, med åtgärder för att förebygga och förhindra att barn utsätts för kränkande behandling eller diskriminering. Det är mycket angeläget att nyanställda chefer får en gedigen introduktion så att de får kännedom om och tillgång till beslutade interna styrdokument, till exempel rutiner.

Huvudmannen följer utvecklingen kvartalsvis beträffande anmälningar om kränkningar. Det skriftliga underlaget från områdescheferna har olika omfång i protokollen, men följer samma struktur om man läser områdeschefernas rapporter. Nämnden bör tillse att den information de får innehåller en analys av den presenterade statistiken och i förekommande fall vilka åtgärder som planeras att vidtagas, för att huvudmannen i sin tur ska kunna bedöma vilka beslut som bör fattas.

Trygghetsplanerna följer de krav som lagstiftaren ställer och det framgår i planerna att de är levande dokument enligt lagarnas intention. Vid ett par skolenheter kan emellertid konstateras att de på hemsidan publicerade trygghetsplanerna inte är uppdaterade för aktuellt läsår. Om det inte finns uppdaterade planer måste detta omgående rättas till. Elever och föräldrar ges möjlighet att på olika sätt inkomma med synpunkter på trygghetsplanen. För att uppfylla lagens krav på elevmedverkan bör de i högre grad involveras i trygghetsplanens årliga revidering. Planerna ska alltså upprättas och följas upp under medverkan av eleverna. (SFS 2006:1083) Detta gäller särskilt elever i grundskolans högre stadier. (Se också 4 kap. 9 § SkoL.)

Lärarpersonalen är, enligt rektorer och representanter för trygghetsteam, väl insatta i vad författningarna ålägger dem. Personalen hålls kontinuerligt uppdaterad på området genom information på arbetsplatsträffar med mera. När det gäller annan personal på skolan finns det däremot ingen som kan verifiera huruvida de är insatta i gällande skolförfattningar eller inte. Det har inte bara en annan chef utan kan tillhöra en helt annan organisation eller företag. Huvudmannen måste tillse att ”personalen har insikter i de föreskrifter som gäller skolväsendet” och fullgör sina skyldigheter enligt skollagens 6 kapitel om åtgärder mot kränkande behandling. (2 kap. 34 § SkoL) Huvudmannen skulle med fördel kunna följa upp personalens kunskap om vilka krav som författningarna ställer på dem i en enklare enkät för att se om informations- eller kompetensutvecklingsinsatser behöver genomföras inom något område.

Det pågår ett kontinuerligt förebyggande och främjande arbete på skolenheterna. Varje enhet fokuserar på de frågor som i trygghetsenkäter och brukarenkäter särskilt har lyfts fram som förbättringsområden. På alla enheter finns en medvetenhet kring kränkande språkbruk och att åtgärder ska vidtagas omedelbart.

Dag som ovan

Joakim Nertyk
verksamhetsrevisor

Bilaga 1

Skola	Likabehandlingsplan på kommunens hemsida	Likabehandlingsplan på skolans hemsida	Aktuell plan	Åtgärder som behövs för att förebygga och förhindra kb	Redogörelse för åtgärder som ska vidtagas under året	Beskrivning av elevmedverkan	Rutiner för utredning gjorda och invertering vid tr/kb	Info om hur eleverna anmäler	Info om hur personal fullgör anm.plikt	Uppföljning och utvärdering av trygghetsplan	Kommentar
Adolfsbergsskolan F-9	Nej	Ja									Trygghetsplanen för F-6 avser år 2012/2013 och för 7-9 år 2011/2012.
Adolfsbergsskolan F-6	Nej	Ja	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	
Adolfsbergsskolan 7-9	Nej	Ja	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	
Brunnskolan F-6	Nej	Ja	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Trygghetsplanen avser år 2011/2012.
Almby skola	Ja, delvis	Ja, delvis									Trygghetsplan år F-3 finns på kommunens hemsida, år 4-9 finns på skolans
Almby skola F-3			Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	
Almby skola 4-6			Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	
Almby skola 7-9			Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	
Brickebackens skola F-6	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	
Eklunda skolan F-3	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	
Navets skola F-9	Nej		Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Trygghetsplan avser 2013.
Mariebergsskolan F-6	Ja	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	
Mosjö skola F-6	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	
Almbro skola F-6	Nej										1)
Sörbyskolan F-6	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej	Ja	Ja	
Kryddgårdsskolan F-3	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej	Kryddgårds- och Sörbyängsskolan har samma trygghetsplan
Sörbyängsskolan F-6	Nej										
Ervalla skola F-6	Nej	Nej									Endast en länk till skolverket
Walleriska skolan F-6	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	
Hovstaskolan F-6	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	
Lillåns skola F-9	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	
Lillåns södra skola F-6	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	
Lundbyskolan F-6	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	
Mellringeskolan F-9	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	
Närke Kils skola F-6	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej	
Vivalla skola F-9	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	
Ölmbrotorps skola F-6	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	

1) Skolan skriver på hemsidan att de har en plan för likabehandling samtidigt som de hänvisar till webbadressen i kolumn F. Det går dock ej att hitta på den här sidan.
<http://www.orebro.se/faktaoemskolan/ovriginformation.4.16b7ed891193799901580004046.html>